

VYVEDENÍ Z EGYPTA

JAKO PŘEDOBRAZ NAŠEHO KŘTU

Marie Zimmermannová

Účelem tohoto příspěvku je nabídnout inspiraci pro katechezi v rámci přípravy na biřmování. Vychází z požadavku podpořit pocho- pení jednoty a souvislosti iniciačního procesu, tj. porozumět biřmování v rámci křesťanské iniciace. Níže uvedený program proto směřuje k chápání biřmování jako potvrzení a přijetí křtu a souhlas k rozvíjení křesťanské identity přijetím odpovědnosti za život křesťanského společenství i za působení ve společnosti.

Úvodní poznámky

Bible obsahuje celou řadu textů, které se vztahují k našemu křtu. Příběh o vyvedení z Egypta jsme vybrali kvůli jeho ústřednímu významu ve slavení židovských velikono- c a pro jeho typologický význam vzhledem ke křesťanským Velikonocům. Katechetická pří- prava k přijetí svátosti biřmování patří k ty- pům katecheze, které se inspirují katechume- nátem (srov. s resumé článku A. Fossiona na s. 24–25). Katechumenát je k velikonočnímu tajemství zaměřený.

K realizaci celého programu je třeba přibližně tříhodinový blok nebo dvě dvouhodinová sek- tkání. Je koncipován pro zařazení do bezpro- střední přípravy k biřmování, nejlépe v době postní, kdy se věřící připravují k obnově křesť- ních slibů při velikonoční viglii. K tomuto úče- lu je možné využít program i v jiném kateche- tickém cyklu nebo např. při duchovní obnově.

Předpokládá se alespoň orientační znalost průběhu křesťanských obřadů a jejich symboliky; povědomí o obsahu obřadů biřmování; obsah a poselství křesťanských Velikonoc; pojem „dějiny spásy“ a znalost jejich hlavních udá- lostí, zvláště příběhu o vyvedení z Egypta a cesty Izraelitů pouští.

Účelem programu je tyto znalosti prohloubit, reflektovat je na základě biblického příběhu o vysvobození Izraelitů z Egypta a na základě vlastních zkušeností, a tak přispět ke svobod- nému rozhodnutí slavit svátost biřmování a žít z jejího daru.

Program sestává ze čtyř částí:

1. Souvislost biřmování se křtem a jeho vý- znam
2. Souvislost křtu s dějinami spásy (podle modlitby nad křestní vodou)
3. Vyvedení z Egypta jako předobraz křtu – souvislost s velikonočním tajemstvím
4. Biřmování jako dar na cestu do „zaslíbené země“

Popis programu je určen pro katechetu. Ob- sahuje návrh výkladu a doporučení k postupu psaná v první osobě množného čísla. Je tím myšlena společná činnost účastníků kateche- ze (dále jen „účastníků“), ke které je katecheta podněcuje. V programu jsou použity tři texty jako pomůcky. Jsou označeny jako přílohy a je možné je stáhnout z www.cestykatecheze.cz v rubrice „Ke stažení“.

1. část: Souvislost biřmování se křtem a jeho význam

Účastníci by si měli nejprve uvědomit, jak sami chápou význam a účel svátosti biřmo- vání pro svůj život (vhodná je např. forma bra- instormingu). Poté je třeba zjistit, jak rozumějí pojmu „křesťanská iniciace“ nebo „iniciační svátost“: které to jsou a co se při křesťanské iniciaci děje. Člověk je uváděn do společen- ství s Bohem a s církví, a to prostřednictvím křtu, biřmování a prvního svatého přijímání. Přijetím všech tří iniciačních svátostí se stává v objektivním smyslu „dospělým“, je církevně socializován.¹

V dalším kroku se zaměříme na význam a místo biřmování v rámci obřadů křesťan- ské iniciace. Vyjdeme ze starokřesťanských iniciačních obřadů, jak se je pokusila zre- konstruovat dle spisů církevních spisovatelů ThDr. Světluše Košíčková²: účastníci pracují se zjednodušenou tabulkou „Iniciační obřady v prvotní církvi – jejich průběh a sym- bolika“ (viz Příloha 1). Tabulka obsa- huje výčet obřadů a symbolického jed- nání a vyjádření jejich významu. Není určena k podrobnému prostudování při katechezi, ale úkolem účastníků je objevit ve sloupci obřa- dů ty, které konal biskup a které jsou dnes součástí obřadů svátosti biřmování (zájemci mohou dostat tabulku s sebou domů). Poté následuje stručný **výklad**:

K vynětí úkonů, které dnes tvoří obřady svátosti biřmování, došlo v západní části církve z praktických důvodů v souvislosti s hromadným vstupem do církve asi v po- lovině 5. století. Tehdy začala převládat praxe křtít malé děti. Biskup, kterému byly vyhrazeny obřady biřmování, nemohl být u všech křtů. Církev v západní části Ev- ropy tehdy dala přednost biskupově pří- tomnosti, a proto vlastní křest byl svěřen kněžím a biřmování se konalo příležitost- ně při návštěvě biskupa. Zdůraznila se tím spojitost biřmování s Letnicemi a význam biskupů jako nástupců apoštolů.³

Katecheta nabídne účastníkům tvrzení: „Biř- mování dovršuje křest přijetím plnosti daru Ducha Svatého.“ Vyzve je k **diskusi**, jak to- muto tvrzení rozumějí. Například: biřmování může být pro mladé lidi veřejným a slavnost- ním potvrzením přijetí jejich křtu a ochoty rozvinout tento dar aktivní účastí na životě

církve a službě společnosti. V této souvislosti je vhodné upřesnit chápání pojmu „dar Du- cha Svatého“, který bývá zaměňován s tzv. „sedmi dary Ducha Svatého“. Sedm darů Du- cha má původ v biblickém textu Iz 11,2, kde prorok jmenuje šest darů Ducha: „Na něm spočine duch Hospodinův: duch moudrosti a rozumnosti, duch rady a bohatýrské síly, duch poznání a bázně Hospodinovy.“ Sedmý dar „vznikl“ rozvinutím šestého na zbožnost a bážeň Boží, a to při překladu hebrejského textu do řečtiny, kde se místo zopakované bázně Boží hebrejského textu na konci Iz 11,2 a na začátku 11,3 objevuje v řeckém překla- du zbožnost na konci 11,2 a bážeň Boží na začátku 11,3. Výčet sedmi darů je jakousi ka- techetickou „pomůckou“, která chce zdůraznit plnost darů Ducha. Při označení biřmované- ho křížem se užívá formule „Přijmi pečeť **daru** Ducha Svatého“. Darem je sám Duch, jehož působení nelze vyjádřit výčtem. Odpovídá vždy potřebám člověka, který je otevřený Du- chu, nechá se jím naplnit a vést.

2. část: Souvislost křtu s dějinami spásy

Zkušenost ukazuje, že mnoho věřících do- káže vyprávět a interpretovat různé biblické události. Vytrácí se však jejich porozumění jako celku: dějinám spásy, které mají svůj střed a vrchol ve smrti a zmrtvýchvstání Je- žíše Krista. Následující aktivita by měla tuto souvislost naznačit ve výčtu událostí, které se vztahují ke křtu:

Aktivita: Katecheta pomalu předčítá ana- mnetickou část modlitby při svěcení vody (viz např. obřady *Uvádění do křesťanského živo-*

ta, s. 98; obsah modlitby je rozčleněn v Příloze 2). Úkolem účastníků je za- znamenat na papír všechny události z dějin spásy, o kterých se modlitba zmiňu- je. Poté ve společné diskusi vyjadřují, jakým způsobem v každé události působil Bůh ve prospěch člověka a co je v této souvislosti zpřítomňováno ve křtu (účastníci mohou vyu- žít tabulky použité v části 1). Katecheta může též vysvětlit termín „typologický“ význam událostí Starého zákona⁴: to, jak Bůh působil v níže uvedených událostech, se děje nyní ve křtu.

Výčet událostí dějin spásy a stručně vyjádře- ní účinku Božího působení v nich:

- stvoření vody a její požehnání: každá

voda, na niž je svolán Duch Svatý, se stává pramenem živé vody;

- potopa a záchrana Noeho: zničení hříchů, smytí všeho starého a špatného;
- převádění vyvoleného lidu Rudým mořem: Hospodin zachraňuje z otroctví pro život v zaslíbené zemi (tuto událost nebudeme nyní více rozvádět, budeme se jí věnovat v hlavní části katecheze);
- křest Ježíše v Jordánu a jeho pomazání Duchem Svatým: zjevení synovství, potvrzení důstojnosti člověka stvořeného k Božímu obrazu, přijetí do společenství;
- krev a voda, které vytekly z Ježíšova srdce při probodení na kříži: nový život povstává z vody a z Ducha Svatého díky Ježíšově oběti;
- po zmrtvýchvstání – příkaz křtít všechny národy ve jméno Otce i Syna i Ducha Svatého: dar křtu je určen všem lidem.

3. část: Vyvedení z Egypta jako předobraz křtu; souvislost s velikonočním tajemstvím

Tato část tvoří jádro katechetického programu. V předchozích částech jsme naznačili její spojitost se křtem. Nyní budeme pracovat s biblickým textem 14. kapitoly knihy Exodus. Pro lepší porozumění tomuto textu jej použijeme rozčleněný na dvě vrstvy: starší předexilní a mladší kněžskou. Členěný text je uveden v Příloze č. 3.

Účastníci si nejprve přečtou nakopírovaný text Ex 14 rozdělený do dvou vrstev. Poté následuje krátký výklad katechety, který účastníky upozorní na některé důležité charakteristiky biblického textu:

V Písmu svatém najdeme různé literární žánry textů. Podle nich je třeba zacházet s výkladem textu. O jaký typ textu jde v případě Ex 14? Může to být zpráva o historické události? Jde o text, který zachycuje výraznou zkušenost Božího lidu s Hospodinem, jež se zakládá na skutečné události. Tato událost se však netýkala celého národa, ale jeho určité skupiny lidí, kteří vyšli z Egypta.

Text je kompozicí dvou vrstev, z nichž každá má své charakteristické výrazy i teologii (různé pohledy na Boží zjevení). Tyto pohledy uvidíme porovnáním rozdílů mezi oběma vrstvami textu. První vrstva je starší a pochází z doby před babylonským vyhnanstvím. Druhá vrstva je mladší, označuje se jako P (od něm. slova „Priester“ – „kněz“). Jde o kněžský text, který vznikl v době babylonského zajetí, tj. v 6. stol. př. Kr., a byl dokončen v době po babylonském vyhnanství.

Aktivita pro účastníky, která má napomoci nalezení poselství textu:

- Rozdělte text v obou sloupcích na jednotlivé „scény“ a zapište je do tabulky.
- Všimněte si jednání protagonistů příběhu v obou verzích: farao, Hospodin, Mojžíš, Izraelité. Jaké jsou v obou podáních rozdíly?
- Zkuste formulovat jednou větou poselství obou vrstev textu (práce ve skupinách,

polovina skupin zpracuje poselství předexilní vrstvy, druhá polovina P). Porovnáme výsledky. V zásadě by se neměly lišit. Poselství může být formulováno např. takto: Hospodin vysvobodil Izraelity z egyptského otroctví zázračným způsobem, aby jim dal svobodu. Všichni protagonisté příběhu v něj uvěřili.

- Vidíte nějakou souvislost mezi poselstvím tohoto textu a mezi tajemstvím křesťanských Velikonoc? Který prvek slavnostního obřadu křtu to naznačuje? (symbolické ponoření do vody, které naznačuje projít Rákosovým mořem)

Možné řešení prvních dvou úkolů:

Předexilní vrstva	Kněžská vrstva
<p>Farao se dozvěděl, že lid uprchnul, a vyrazil za ním s vojskem.</p> <p>Izraelci je viděli a zlobili se na Mojžíše, že je uvedl do nebezpečí.</p> <p>Mojžíš lid uklidňoval, že Hospodin bude bojovat za ně a oni budou mlčky přihlížet.</p>	<p>Hospodin oznamuje Mojžíšovi, aby se utábořili při moři a že je farao bude pronásledovat a Hospodin se na jeho vojsku oslaví, aby Egypťané poznali, kdo je Hospodin. A tak se i stalo.</p> <p>Egypťané dostihli Izraelity u moře, a když se farao přiblížil, Izraelci úpěli k Hospodinu.</p>
<p>Oblak se přemístil za tábor Izraelitů a nedovolil Egypťanům přiblížit se.</p>	<p>Hospodin odpovídá na úpění a dává Mojžíšovi pokyny ohledně přechodu mořem (pozdvižení hole a vztažení ruky nad moře) a předpovídá záhubu Egypťanů, která Jej oslaví.</p> <p>Stane se, jak Hospodin řekl: Izraelci projdou mořem po suchu. Egypťané Izraelity pronásledují.</p>
<p>V noci Hospodin rozehnal moře větrem, ráno vyvolal zmatek v táboře Egypťanů, nahnal je doprostřed moře a nezůstal ani jediný.</p> <p>Izrael uviděl pobité Egypťany a uvěřil Hospodinu a Mojžíšovi.</p>	<p>Hospodin řekl Mojžíšovi, aby vztáhl ruku nad moře, to se zavřelo nad Egypťany.</p>

Porovnání podání jednání hlavních osob příběhu:

	Předexilní vrstva	Kněžská vrstva
farao	Jedná sám.	Hospodin předpovídá jeho jednání a „zatrhuje jeho srdce“ (vysvětlit výraz: souvisí s pojetím autora textu. Farao zde není skutečnou osobou egyptského krále, ale je ztělesněním ďábla, zla, které zotročuje člověka. Výraz „Hospodin zatvrdil faraónovo srdce“ vypovídá o víře izraelských kněží, že Hospodin je silnější než zlo a vysvobodí Izraelity i z vyhnanství).
Mojžíš	Věřil Hospodinu a uklidňoval znepokojený lid: Hospodin bude bojovat za vás. Mojžíš jedná jako služebník Hospodina, sám iniciativu nevyvíjí.	Mojžíš je prostředníkem mezi Hospodinem a lidem (má úlohu kněze); koná na příkaz Hospodina a je mu naprosto poslušný; má podíl na Boží moci.
Izraelité	Lid reptal, když viděl nebezpečí; když viděl vítězství, uvěřil. Lid se projevuje velmi přirozeně až zbaběle.	Pouze plní Mojžíšovy pokyny.
Hospodin	Jedná nadpřirozenou mocí, ničí nepřítele, nereaguje na reptání lidu.	Předpovídá, co se bude dít; dává pokyny Mojžíšovi; podivuje se nad úpěním lidu; vítězí skrze Mojžíše nad zlem.

Výklad:

Událost je součástí exodu – vyvedení z Egypta, v němž Hospodin „bojuje“ s egyptskými bohy. Přejít Izraelitů mořem a smrt egyptských pronásledovatelů toto Hospodinovo vítězství završuje. „Všechna předchozí napětí jsou zde jakoby soustředěna do jediné noci. V symbolickém smyslu je Rákosové moře dělicí čarou lidského života i lidských dějin: přejít je znamená dosáhnout spásy. Z křesťanského pohledu jde o stěžejní předobraz Kristova velikonočního vítězství nad smrtí a také křesťanského znovuzrození z vody a z Ducha Svatého“.⁵

Bůh činí zázraky a přitom respektuje lidskou svobodu a řád stvoření (Izraelité museli mořem projít). Pro Izraelity to byla první zkušenost s Božím zásahem ve prospěch celého lidu (předtím to bylo ve prospěch jedinců). Tuto zkušenost si připomínají ve svých dějinách při největším svátku Pesachu, který souvisí s křesťanskými Velikonocemi. Tato událost byla zaznamenána písemně jako první.

Kněžská vrstva textu je mladší a úplnější. Vznikla v babylonském zajetí a atmosféře víry, že Bůh svůj lid vyvede ze zajetí a zachrání, podobně jako zachránil Izraelity z Egypta. Proto text zdůrazňuje zázračnou povahu události. Bůh jedná prostřednictvím Mojžíše. Svatopisci chtějí ukázat, že Hospodin má moc nad jakýmkoliv zlem.

Starší předexilní vrstva textu je přirozenější. Lid jedná sám za sebe a obrací se na Mojžíše; s Hospodinem nemá osobní zkušenost.

Jednotlivé scény začínají Hospodinovým příkazem, pokračují jeho provedením a končí vyznáním víry Mojžíše, Egypťanů i Izraelitů. – Posledního tvrzení o vyznání víry protagonistů události si zvláště povšimneme. Souvisí s tím, co podporuje růst naší víry (viz níže).

Aktualizace poselství – reflexe vlastních zkušeností:

- Účastníci jsou vyzváni, aby si vybrali tu verzi textu, která je jim bližší. Bude to zřejmě záviset na jejich chápání víry a na jejich dosavadní zkušenosti s Bohem. Účelem tohoto úkolu je uvědomit si, že různí lidé v církvi mají různé zkušenosti a ze svého úhlu pohledu také rozumějí úloze víry ve svém životě. Víra není statickým darem, ale je dynamická, proměňuje se a má schopnost růst, pokud je „živena“.

- Potřebujeme dnes zažít mocné Boží činy? Je něco, co bychom rádi „utopili v moři“ nebo co by bylo třeba „utopit“, i když se to na první pohled může zdát jako dobré, pohodlné, malé zlo...? Jiná varianta: Jaké otroctví hrozí dnešnímu člověku? Může nás Bůh od něj vysvobodit? Tento bod je možné zpracovat výtvarně.

- Chvilky ticha pro vlastní zamyšlení a aktualizaci do svého života: Prožil jsem někdy záchranu od něčeho, co ohrožovalo štěstí mého života? Rozpoznal jsem v tom působení Boží? Co „živí“ moji víru?

4. část: Biřmování jako dar na cestu do „zaslíbené země“

Tuto část doporučujeme jako námět k samostatnému setkání, aby bylo možné pracovat důkladněji s texty sv. Pavla. Pokud to není možné, lze tyto texty doporučit k vlastnímu přemýšlení a modlitbě doma.

Dialog: Vraťme se v myšlenkách mezi Izraelity, kteří prošli Rákosovým mořem a byli zachráněni. Kam jejich cesta směřovala? (Do zaslíbené země.) Díky Hospodinově vítězství nad egyptskými bohy, kteří nedokázali ochránit své vojsko, byli Izraelité svobodní. Jak se svou svobodou naložili? Jak probíhala jejich cesta?

Důležitým mezníkem této cesty byla zastávka u hory Sinaj, na které dostal Mojžíš od Boha pro Izraelity Zákon. Jedná se o Dar, kterým Bůh dával lidu, nezvyklému na svobodu; směrnice, které ho měly zachránit od zahynutí na cestě do zaslíbené země. Židé dodnes slaví dar Zákona ve svátku, který má název „Letnice“.

Aktivita: Připomíná vám tento název nějaký křesťanský svátek? Co je jeho obsahem? (Sesláni Ducha Svatého.) Je nějaká podobnost mezi darem Zákona a mezi darem Ducha Svatého? – Účastníci pracují chvíli samostatně a hledají souvislosti na základě svého dosavadního poznání a zkušeností.

V dalším kroku nabídneme účastníkům např. text svatého Pavla z listu Galaťanům, který porovnává dar Zákona s darem Ducha. Vzhledem k délce textu jsme vybrali jen některé části, které sledují hlavní myšlenku:

Ale než přišla víra, byli jsme hlídáni Zákonem jako ve vězení, (v očekávání) víry, která se měla zjevit. Zákon byl naším vychovatelem pro Krista, abychom z víry došli ospravedlnění... Vy všichni jste Boží děti skrze víru v Ježíše Krista, vy všichni, pokřtěni v Krista, oblékli jste se v Krista... A když patříte Kristu, jste tedy Abrahámovo potomstvo a dědici podle zaslíbení. (Ga 3,24–26.29)

... Pokud je dědic nedospělý, v ničem se neliší od otroka, ačkoli je pánem všeho. Podléhá poručníkům a správcům až do doby stanovené otcem. Tak to bylo i s námi: dokud jsme byli nedospělí, žili jsme pod vládou prvopočátků světa. Když se však naplnil čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného ze ženy, podrobeného Zákonu, aby vykoupil lidi, kteří podléhali Zákonu. Tak jsme byli přijati za syny. **A protože jste synové, poslal nám Bůh do srdce Ducha svého Syna**, Ducha, který volá: Abba, Otče! Už tedy nejsi otrok, ale syn a jako syn také dědic skrze Boha. (4,1–7)

Když hledáte ospravedlnění v Zákoně, nemáte už s Kristem co dělat, vypadli jste z milosti. Ale my vedeni Duchem, opření o víru očekáváme věčný život, v který doufáme. V křesťanství totiž ... (platí) víra, která se projevuje láskou. (5,4–6)

Celý Zákon totiž ve své plnosti je obsažen v jediné větě: „Miluj svého bližního jako sebe.“ ... Žijte duchovně a nepropadnete žádostem těla... Jestliže se však necháváte vést Duchem, nejste už pod Zákonem... Ovocem Ducha je láska, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrota, věrnost, tichost, zdrženlivost. Proti takovým věcem se nestaví žádný zákon. (5,14.16.18.22–23)

Postavení Zákona bylo v životě Židů zcela výjimečné, byl jejich životním prostorem, oporou a chloubou. Totéž lze říci o sv. Pavlovi jako pravověrném a vzdělaném Židovi (srov. Ga 1,13n). Avšak Kristovo dílo, v němž sám Bůh jednal ve prospěch člověka, bylo pro Pavla tak silným a výmluvným momentem, že veškeré lpění na „vlastní spravedlnosti“ bez ohledu na Boží čin, či dokonce vychloubání se před Bohem svými skutky a snahami o ospravedlnění označuje Pavel dokonce za nový hřích, za temnou činnost, pokud člověk pohrdá Boží milostí (srov. Ga 2,21; Flp 3,1n a Ř 10,3n).⁶

Diskuse: Porovnejte text se svou zaznamenanou skutečností. Jakou výpověď má pro vás

Pavlov text o přijetí a působení daru Ducha Svatého? Účelem je získat vhled do významu života v Duchu, s Duchem Svatým apod.

Téma o životě z Ducha můžeme rozvinout na základě některých textů a publikací, které nám nabízí knižní produkce. Doporučujeme, aby si je účastníci katecheze připravili sami, referovali o nich a diskutovali s ostatními. Jedná se např. o knížku T. Špidlíka *Znáš Ducha svatého?* nebo dílo Raniera Cantalamesy *Zpěv Ducha* (úvahy nad textem hymnu Veni Creator).

Jiná varianta: účastníkům nabídneme k přemýšlení a diskusi některé citáty:

- sv. Augustin: „Miluj a dělej, co chceš.“ Hovoříme o svobodě a odpovědnosti křesťana za svůj život, životy svých blízkých, za křesťanské společenství, celou církev i své působení ve společnosti.

- sv. Ignác z Loyoly: „Musíme pracovat, jako by všechno záleželo jen na nás, ale musíme se modlit, jako by všechno záleželo jen na Bohu.“ Hovoříme o lidské spolupráci s Boží milostí a o povaze Boží milosti, která člověka předchází.

Můžeme hledat biblické výroky, které se k uvedeným citátům vztahují.

Závěr

Závěr katecheze by měl vyústit do **modlitby**: může jí být spontánní modlitba účastníků, do které zahrnou to, co je při katechezi oslovilo; společná prosba k Duchu Svatému; píseň k Duchu Svatému apod.

Poznámky:

- 1 KUNETKA, F. Křesťanská iniciace v církvi starověku – podněty pro současnost. In *Křesťanská iniciace*. Praha : Tomáš Halama, 2009, s. 31.
- 2 KOŠÍČKOVÁ, S. Chápání a prožívání křtu v prvokřesťanské době. *Teologické texty*, 1996, 2, s. 39–41. Zpracováno podle Cyrila Jeruzalémského, Ambrože, Jana Chrysostoma a Dionysia.
- 3 Podrobněji viz KUNETKA, s. 36–37; KOHUT, P. V. Pečeť Ducha Svatého. Biřmování jako svátost křesťanské iniciace. *Communio*, 2005, 4.
- 4 Viz CHALUPA, P. Předobrazy Ježíše Krista ve Starém zákoně. *Cesty katecheze*, 2009, 3, s. 9–11.
- 5 Vysvětlující poznámka ke kap. 14 v Pentateuchu – českém katolickém překladu. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 201.
- 6 Podle RADL, W. *Nový zákon 9 – List Galaťanům*. Malý stuttgartský komentář. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 50–51.

Na zpracování třetí části se podílela Marie Zimmermannová ml.